

Mia Korpiola

Mitä oikeushistoriassa tapahtuu?

Mitä on oikeushistoria ja missä sitä tutkitaan?

Oikeushistorian tehtävä on asettaa oikeus yhteiskunnalliseen asiayhteyteensä historiallisessa perspektiivissä. Tästä syystä oikeushistoria kuuluu oikeuden yleistieteisiin (mm. oikeussosiologia, naisoikeus ja oikeustaloustiede), jotka kytkevät (vallitsevan) oikeuden yhteiskuntaan. Suomessa oikeushistoria nähtiin aikaisemmin lähinnä lainopin aputieteeksi, mutta nyttemmin sen itsenäinen asema tunnustetaan yleisesti. Oikeushistorian tutkimuskohde kumpuaa oikeudesta, mutta metodit ovat historiasta. Tästä syystä oikeushistorioitsijan identiteetti liikkuu jossain juridiikan ja historian rajamailla. Tutkimuksen tavoitteena on oikeudellisen kehityksen kartoittaminen ja muutoksen (tai muuttumattomuuden) selittäminen.

Oikeushistoria on yliopistojemme historia-aineiden pienemmästä päästä. Osana oikeustieteellistä virkatutkintoa se kuuluu tietystä laajuudessa pakollisiin oppiaineisiin, joita on parikymmentä. Tästä syystä sitä myös opetetaan kaikissa yliopistoissa, joissa on oikeustieteellinen tiedekunta: Helsingissä, Turussa ja Rovaniemellä. Siis ainoastaan oikeustieteellisessä tiedekunnassa voi opiskella oikeushistoriaa. Rovaniemellä on kuitenkin vain yksi jaettu, yleisen oikeustieteen ja oikeushistorian professorin virka, ja nykyinen viranhaltija edustaa yleistä oikeustiedettä. Siksi esittelyssä keskitytään Helsingissä ja Turussa tehtävään oikeushistorialliseen tutkimukseen.

Helsingissä, maamme suurimmassa oikeustieteellisessä tiedekunnassa, professorin viran lisäksi oikeushistoriassa on yliassistenttuuri (muuttuu yliopistonlehtorinviraksi) ja assistenttuuri. Turussa taas on professorinviran lisäksi oikeushistorian ja yleisen oikeustieteen yliassistenttuuri sekä yleisen oikeustieteen ja oikeushistorian assistenttuuri. Käytännössä oikeushistorian mandaatti on kattanut vain toisen näistä viroista. Yhteensä maassamme on siis kaksi ja puoli professuuria ja kolme nuoremman opettajan virkaa. Oikeushistorian virkojen ulkopuolisia dosentteja on lisäksi muutamia. Post doc -sijoittumisen ongelma rajoittaa eniten suomalaisen oikeushistoriallisen tutkimuksen kasvua. Esimerkiksi oikeushistorian harrastajien Matthias Calonius -

seurassa on jäseniä moninkertaisesti virkoihin verrattuna, ja oikeushistoriasta gradunsa kirjoittavia riittää Helsingissä keskimäärin kymmenkunta vuodessa.

Oikeushistoria on ollut olemassa Suomessa itsenäisenä tieteenalana ja oppituolina vuodesta 1907, mutta se vietti hiljaiseloa 1970-luvulle asti, jolloin oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden oppituolin haltijaksi Helsingin yliopistossa tuli Heikki Ylikangas ja Turussa Lars Björne. (Roomalainen oikeus kuului aikaisemmin siviilioikeuteen, mutta 1950-luvun lopussa se liitettiin - muiden Pohjoismaiden tapaan - osaksi oikeushistoriaa.) Ylikankaan aikana alkoi Helsingissä varttua juristikoulutuksen saanut oikeushistorioitsijapolvi, ja oppituolin nykyinen haltija (vuodesta 1995) Jukka Kekkonen on ensimmäinen juristi oikeushistorian professorina Helsingissä yli kolmeen kymmeneen vuoteen.

Oikeushistorian tutkimuksen laajuus ja monipuolisuus

Oikeushistoriallinen tutkimus kattaa pitkän aikajanan reippaasti yli kahdentuhannen vuoden ajalta. Teoriassa potentiaalisen tutkimuksen kirjo onkin mitä moninaisinkin. Käytännössä pienessä maassa on erikoistuttava, ja hahmottelen tässä tiettyjä tutkimuksellisia painopistealueita, jotka tosin Turussa ja Helsingissä ovat jossain määrin erilaiset.

Turussa tutkimus on keskittynyt lähinnä oikeustieteen historian, oikeuden aatehistorian ja oikeustieteellisen käsitteistön historian tutkimukseen. Näihin tutkimussuuntauksiin kuuluvat dosentti Päivi Paaston väitöskirja *Omistuskäsitteistön rakenteesta* (1994) ja professori Lars Björnen Pohjoismaiden oikeustieteen historiaa koskeva kirjasarja, jonka kolmas osa *Den konstruktiva riktningen 1871-1910* on valmisteilla, osin Suomen Akatemian rahoittamana. Suomen Tiedeseura palkitsikin Björnen 27.4.2001 professori E. J. Nyströmin palkinnolla hänen oikeushistoriallisista, Tiedeseuran erittäin merkittävinä pitämistä tutkimuksistaan.

Helsingissä tutkimus on pyörinyt muutaman suuremman aihepiirin ympärillä. Kontrollipolitiikan historian ja historiallisen kriminologian tutkimus on Heikki Ylikankaan peruja ollut suosittua Helsingissä. Jukka Kekkonen Suomen ja Espanjan sisällissotien oikeudellista jälkiselvittelyä ja dosentti Petri Karosen rikollisuutta Suomen kaupungeissa koskevat tutkimukset kuuluvat tähän joukkoon. Tuoreista väitöskirjoista mainittakoon Martti Lehden (2001) Suomen ja Luoteis-Viron 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuutta ja Jukka Lindstedtin (1999) kuolemanrangaistuksia Suomessa toisen maailmansodan aikana käsittelevät väitöskirjat.

Prosessioikeutta ovat harrastaneet eniten dosentit Pia Letto-Vanamo esivaltioillista riidanratkaisua (1995) ja Heikki Pihlajamäki (1996) vapaan todistusharkinnan läpimurtoa suomalaisessa rikosoikeudessa käsittelevissä kirjoissaan. Oikeuskulttuurin muutokset ovat viime vuosina nousseet tärkeämpään asemaan tutkimuksessa. Tähän liittyvätkin Jukka Kekkosen vuonna 1998 ilmestynyt Suomen oikeuskulttuurin suurta linjaa (1898–1998) käsittelevä tutkimus ja Pia Letto-Vanamon nykyinen, Suomen Akatemian rahoittama, suomalaisen juristikulttuurin kansainvälisyyttä ja kansallisuutta koskeva tutkimus.

Tuomioistuinlaitos ja oikeudelliset ammattikunnat ovat kansainvälisesti nähtynä perinteisesti oikeushistorian ominta alaa, eikä näitä aiheita ole laiminlyöty myöskään Suomessa. Jukka Kekkonen Viipurin hovioikeuden historiassa (1992), Petri Karonen kaupunkien hallinto- ja tuomioistuinlaitosta käsittelevissä tutkimuksissaan ja Heikki Pihlajamäki Helsingin hovioikeuden 50-vuotista taivalta hahmottavassa, vuonna 2002 julkaistavassa historiikissa ovat kantaneet kortensa kekoon näiltä osin. Oikeudellista ammattikuntaa laajasti ymmärrettynä käsitteli jo Letto-Vanamon asianajajakuntaa käsittelevä väitöskirja sekä dosentti Markku Tyynilän tutkimukset senaatista ja lainvalmistelukunnasta. Jyri Inhan (1998) väitöskirja oikeuskanslerin viran synnystä itsenäisyyden ajan alussa edustaa tuoreempaa tutkimusta.

Julkisoikeuden historia on lähes kokonaan laiminlyöty aihe Suomessa, mutta yksityisoikeuden alalla sentään on aktiviteettia. Dosentti Kaisa Korpijaakko-Labban tutkimukset saamelaiden maanomistusoikeudesta ja laajemmin oikeudellisesta asemasta (2000) ovat monessa suhteessa merkittäviä puheenvuoroja nykykeskustelussa alkuperäiskansojen oikeuksista. Dosentti Anu Pylkkänen on puolestaan kartoittanut naisten oikeudellista asemaa sekä agraari- että modernisoituvassa yhteiskunnassa.

Oikeushistoriaoppiaineen pienuudesta huolimatta Helsingissä on odotettavissa viiden vuoden sisään useita väitöskirjoja. Samalla myös tutkimuksellinen kirjo kasvaa. Toomas Kotkas on valinnut filosofis-historiallisen lähestymistavan tutkiessaan armoa ja armahdusinstituutiota, kun taas roomalaisen oikeuden syntyä (Kaius Tuori) ja keskiajan sekä 1500-luvun avioliitto- ja seksuaalirikosoikeutta (Mia Korpiola) käsittelevät tutkimukset luotaavat vanhempaa oikeushistoriaa.

Olemassa olevat kansainväliset ja sekä monitieteelliset tutkimusprojektit

Koska oikeushistorian tutkimus on Suomessa suhteellisen pientä mittakaavaltaan suhteessa moneen muuhun historia-aineeseen ja identiteetti on osin juristin, osin historioitsijan, luontevat keskustelukumppanit ovat monesti löytyneet

ulkomailta. Kanssakäyminen pohjoismaisten oikeushistorioitsijoiden, etenkin ruotsalaisten ja tanskalaisten kanssa, on perinteisesti ollut tärkeää. Esimerkiksi professori Lars Björne on toiminut useita kertoja vastaväittäjänä Ruotsissa. Lisäksi oppiaineella on vahvat suhteet Saksaan, hieman rajoitetummassa mittakaavassa myös espanjankieliseen maailmaan. Nyttemmin rinnalle on nousemassa yhteistyötä Baltian ja laajemmin Itämeren alueen suunnalla.

Tieteellinen kanssakäyminen alkaa poikia yhteisiä tutkimusprojekteja. Professori Jukka Kekkonen on mukana Pieter Spierenburgin (Erasmus Universiteit, Rotterdam) johtamassa suuressa projektissa *Social Control in Europe 1800–2000*. Dosentit Pia Letto-Vanamo ja Heikki Pihlajamäki osallistuvat kansainväliseen (yhteistyössä Lundin ja Greifswaldin yliopistojen kanssa) tutkimushankkeeseen *Übergerichtskultur im Ostseeraum* Itämeren alueen ylioikeuksien historian kartoittamiseksi. Heidän osuutensa kattaa tuntemattomaksi jääneen Tarton hovioikeuden 1630–1710. Tähän liittyy myös Vaasan hovioikeuden perustamista vuonna 1775 koskeva väitöskirjatutkimus (Iisa Vepsä).

Lisäksi dosentti Letto-Vanamo on mukana kansainvälisessä hankkeessa *Fontes Juris Europaeum*, jossa julkaistaan keskeisiä eurooppalaisia oikeuslähteitä, ja jota johtaa professori Hans Hattenhauer Kielin yliopistosta. Dosentti Anu Pylkkänen on osallistunut pohjoismaiseen avioliitto-oikeuden modernisaatiota tutkivaan projektiin *Ægteskab i Norden i et europæisk perspektiv. Modernisering og kønskonstruktion* (<http://www.abo.fi/norden/europa/polsosin.htm#Ægteskab>), joka on poikunut kaksi kirjaa, kolmatta odotellaan. Myöskin loppusuoralla on yhteispohjoismainen hanke *Peasant Revolts and Social Conflicts in the Nordic Countries 1300–1800* (<http://www.joensuu.fi/ktl/hum/revolt1.html>), jossa Mia Korpiola on tutkinut maanpetosoikeuden suhdetta talonpoikaiskapinoihin.

Oikeushistoria pyrkii myös tieteidenväliseen yhteistyöhön muiden (historia)tieteiden kanssa. Esimerkkeinä tieteidenvälisistä hankkeista mainittakoon vireillä oleva uudenlainen kirjahanke oikeustaloustieteen ja oikeushistorian välillä Joensuu–Helsinki-akselilla sekä systemaattisen teologian tutkijoiden vetämä kirjaprojekti *Luther and Jurisprudence*, johon osallistuu pari oikeushistorioitsijaa. Dosentti Petri Karonen johtaa kotiyliopistossaan Jyväskylässä historianlaitoksen tutkimushanketta *Suomi Ruotsin yhteydessä* (<http://www.cc.jyu.fi/yhd/ry/>) alanaan erityisesti kaupunkien hallinto- ja oikeuskulttuurit sekä rikollisuuden ja sosiaalisen kontrollin eri muodot Ruotsin ja Suomen kaupungeissa 1500–1700-luvulla. Oikeushistoria on myös osa tieteidenvälistä verkostoa, johon kuuluu juristien lisäksi historioitsijoita ja teologeja, ja joka käsittelee oikeuden, uskonnon ja omaisuusstrategioiden välistä suhdetta keskiajalla ja varhaisella uudella ajalla

(<http://users.utu.fi/anulah/oili.html>). Oikeushistorioitsijat pyrkivätkin olemaan vähäisestä määrästäan huolimatta (tai ehkä juuri sen vuoksi) vireitä, poikkitieteellisiä ja kansainvälisiä.

* * *

Kirjoittaja, OTL Mia Korpiola tekee väitöskirjatutkimustaan Oikeustieteen tutkijakoulu OMY:ssä.

ENNEN JANYT

Historian tietosanommat